

Икономически ефекти от въвеждането и прилагането на европейските ESG стандарти за корпоративно отчитане на устойчивостта

Весела Илиева*

Резюме: В редица международни инициативи и срещи широк кръг от заинтересовани страни поставя корпоративната социална отговорност в светлината на глобалната политика за устойчиво развитие. Акцентира се върху значимостта и влиянието на предприятията с дейността им за осъществяването на стратегическите цели на държавите за промяна в качеството на растежа и просперитета на нациите. За реализирането на тези цели днес в развитите икономики прозрачността и отчетността са възприети като основни елементи на корпоративната социална ангажираност. Те са добили популярност на сигурен и надежден подход за постигане на устойчиво развитие и цялостно и комплексно представяне на компаниите по отношение на корпоративната социална отговорност.

След като Европейският съюз издаде първите задължителни стандарти за корпоративно отчитане на устойчивостта и включи в обхвата на отчетите

за устойчивост широк набор от нефинансови показатели, това дава възможност за по-конкретна и категорична оценка на приноса и въздействието на предприятията по отношение на целите за устойчивото развитие и зеления преход на икономиките.

Обект на разглеждане в настоящата статия са европейските ESG стандарти за отчитане на предприятията във връзка с устойчивостта, а предмет са подходите и механизмите за въздействие по отношение на потенциалните ефекти от прилагането на стандартите.

Поставената цел е да се определят икономическите ефекти за предприятията, в частност за дейността на малките и средни предприятия, от прилагането на стандартите и да се конкретизират инструментите за въздействие с оглед на ползите, разходите и рисковете за устойчивото развитие на предприятията.

Поддържа се тезата, че въвеждането и прилагането на европейските ESG стандарти за отчитане на предприятията във връзка с устойчивостта създават

* Весела Илиева е доктор по Икономика и управление, главен експерт в Централно управление на Националния осигурителен институт.

В известна степен условия на неопределеност за бизнес средата и пораждат потенциални рискове за европейската икономика от гледна точка на някои от икономическите ефекти върху малките и средните предприятия.

Ключови думи: корпоративна социална отговорност, устойчивост, нефинансова информация, стандарти и ефекти, зелена икономика.

JEL: M14, Q01, Q56.

1. Въведение

Инвестициите в зелената икономика и интелигентният, устойчив и приобщаващ растеж са опорни стълбове в Плановите за възстановяване и устойчивост на гържавите от Европейския съюз.

Една от водещите цели на Съюза е европейската икономика да се превърне в най-привлекателното място за започване и развиване на малък бизнес. Може да се твърди, че потенциалът на всички видове малки и средни предприятия в Европа е значителен за прехода към устойчивата икономика.

Само част от инициативите и мерките за зелен преход на бизнеса са, от една страна, възприемането на ESG подхода от европейските институции, включването на екологични, социални и управленски критерии в задължителната отчетност на предприятията, и от друга страна, въвеждането и прилагането в отчетите за устойчивост на широк кръг от нефинансови въпроси и показатели. Тези инициативи обаче поставят солиден сегмент от европейската икономика пред нови предизвикателства и налагат своевременни действия от всички заинтересовани страни, които влизат в обхвата на новите регулации.

Ето защо е важно да се конкретизират някои текущи и напълно реални, а също така и потенциални ефекти за дейността на малките и средните предприятия както от гледна точка на очакваните предимства и ползи, така и с оглед на разходите и рисковете, които могат да възникнат за дейността им от прилагането на задължителните стандарти.

2. Концепция за корпоративна социална отговорност

Концепцията за корпоративна социална отговорност възниква в началото на ХХ век. Смята се, че компанията, поставила основите на корпоративната социална отговорност, е „Шел“. Това става факт след публичния скандал „Шел“ по повод намерението ѝ да потопи своя нефтена платформа в Северно море и публикувания доклад със заглавие „Печалба или принципи. Трябва ли да изберем?“.

В Европа председателят на Европейската комисия Жак Делор използва за първи път понятието *корпоративна социална отговорност* през 1993 г., призовавайки компаниите да провеждат политика на социално ангажирано поведение.

През 1999 г. на Световния икономически форум в Давос Кофи Анан анонсира Глобалния договор на ООН. Инициативата е част от визията на организацията за устойчива глобална икономика и цели интегрирането на десет принципа в четири категории (човешките права, трудовете стандарти, околната среда и борбата с корупцията) в бизнес стратегиите и дейностите по цял свят. Целта е компаниите да могат да добавят стойност и да постигнат конкурентни предимства в дългосрочен план без оглед на тяхната дейност или размер.

Една година по-късно на срещата в Лисабон членовете на Европейския съвет се обръщат директно към бизнеса със „специален апел към чувството за корпоративна социална отговорност с оглед на най-добрите практики за обучение през целия живот, организацията на работа, равните възможности, социалното включване и устойчивото развитие“ (Lisbon European Council, 2000). Стратегическата цел, приета в Лисабон, е за развитие на европейската икономика като „най-конкурентоспособната и динамична икономика на знанието в света, способна на устойчив икономически растеж, с повече и по-добри работни места и по-добра социална интеграция и отговорност към околната среда“ (The Lisbon strategy 2000–2010). В отговор на това Европейската комисия публикува известната Зелена книга (Green paper, 2001). В нея се очертава европейската рамка за корпоративна социална отговорност, определена като: „концепция, която служи на компаниите като основа доброволно да интегрират социални и екологични аспекти в своите бизнес стратегии и във взаимоотношенията с всички заинтересовани страни“.

През 2011 г. в обновената Стратегия на ЕС за корпоративната социална отговорност за периода 2011–2014 г. с определението на термина се предефинира европейският напредък в областта на устойчивото развитие за последното десетилетие. Така вече от доброволни социални и свързани с околната среда инициативи, корпоративната социална отговорност е осъвременена като „отговорността на предприятията за въздействието им върху обществото“ (COM 2011).

Продължаващото награждане на разбирането за корпоративна социална отговорност разширява обхвата на въздействието на екологичните и социално отговорни практики. От своя страна възприемането и утвърждаването на корпоративната социална отчетност като ключов елемент на социалната ангажираност предпоставя и някои от по-важните решения и инициативи на ЕС в следващите няколко години.

С директива 2014/95/ЕС за оповестяване на нефинансова информация ЕС въведе изисквания към страните членки, които в срок до 6 декември 2016 г. следваше да транспонират разпоредбите на директивата в нормативната си уредба.

В България задължението и отговорността за разкриване на нефинансова информация, отнасяща се до управлението на дейността на предприятията, са регламентирани със съответните изменения в Закона за счетоводството от началото на 2017 г.

С влизането в сила на директива **2022/2464/ЕС** за отчитане на предприятията във връзка с устойчивостта може да се твърди, че корпоративната социална отговорност, в това число включването на ESG критериите и факторите в управлението и отчетността на предприятията, вече не е доброволно усилие на бизнеса над законовото задължение. А по същество представлява нормативна отговорност за разкриване и докладване на подробна нефинансова информация за дейността и стратегиите за развитие на предприятията.

3. ESG критериите в управлението и отчетността на предприятията

Терминът ESG става популярен в началото на XXI век с доклада "Who Cares Wins". Документът е резултат от срещата на редица финансови институции, които участват в инициатива под егидата на Глобалния договор на ООН с цел да се намерят начини за по-доброто интегриране на ESG факторите в дейността на капиталовите пазари. По-късно докладът служи за основа, върху която стартира прилагането на принципите за отговорно инвестиране (PRI) на Нюйоркската фондова борса.

С приемането и утвърждаването на първите задължителни стандарти за корпоративно отчетане на устойчивостта Европейският съюз определя информацията, която предприятията следва да оповестяват съгласно европейското законодателство (ЕС 2023).

Въпросите относно устойчивостта могат да се конкретизират като въпроси на екологичното, социалното и корпоративното управление, като в обхвата на европейските стандарти попадат следните по-важни от тях:

- въпроси, свързани с околната среда (климатични промени, замърсяване, кръгова икономика, водни ресурси, екосистеми и др.);
- въпроси, свързани със служителите и социалното развитие на персонала (условия на труд, свобода на сдружаване, здраве и безопасност, зачитане на правата на човека и др.);
- въпроси, свързани с корпоративното управление (култура на предприятието, политически ангажимент и дей-

ности по лобиране, управление на отношенията с доставчиците, корупция и подкупи и др.).

По същество оповестяването на нефинансова информация от предприятията има значение за широк кръг от заинтересовани лица и е важен фактор за анализа и управлението на резултатите от дейността и въздействието им върху обществото като цяло.

Нефинансовата информация е основа за вземането на решения, за формиране на стратегии, за управлението на въпроси относно съществени въздействия, рискове и възможности за развитие във връзка с устойчивостта.

Освен някои основни характеристики на нефинансовата информация в отчетите за устойчивостта (значимост, достоверност, сравнимост, яснота, акуратност), като основен белег остава нейната същественост, или доколко значително е въздействието на предприятието върху обществото, околната среда и неговите перспективи за развитие.

Безспорно въвеждането и прилагането на европейските ESG стандарти за корпоративно отчетане на устойчивостта води както до очаквани положителни ефекти, така също и до потенциални рискове и условия на неопределеност за средата, в която реализират дейност значителен брой предприятия. Това поражда необходимост от предприемане на предварителни действия и избор на подходящи инструменти, които да послужат като превенция и защита срещу някои неблагоприятни възможности за развитие на дейността на малките и средните предприятия.

4. Място и роля на малките и средните предприятия за развитието на устойчива икономика

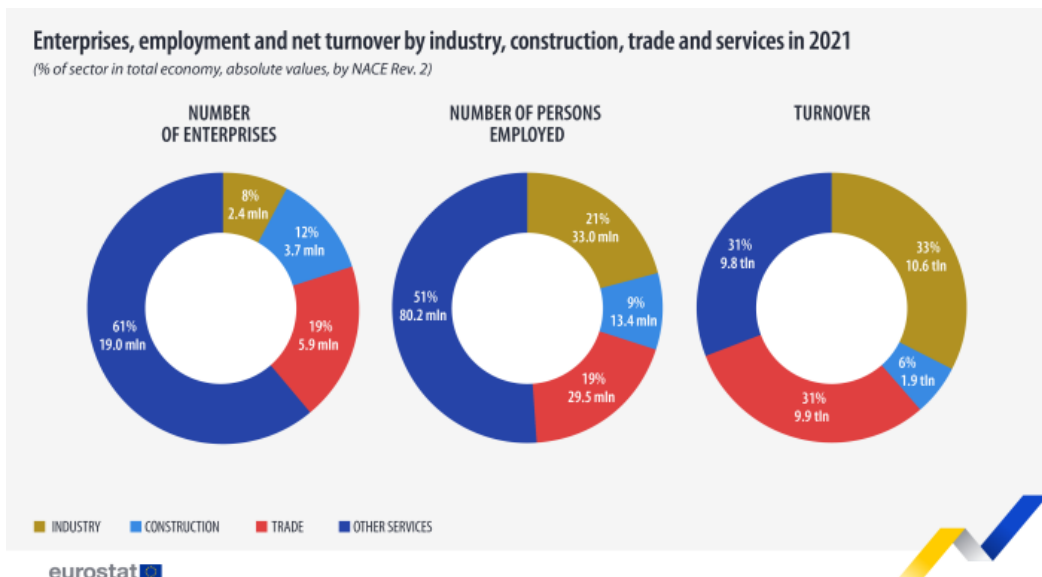
Деятелността на малките и средните предприятия е от съществено значение за икономиката. Те създават добавената стойност, осигуряват значителна част от работните места и представляват основен източник на предприемачество и иновации, които са от решаващо значение за конкурентоспособността на европейската икономика.

По данни на Евростат през 2021 г. в ЕС са били активни 31 млн. предприятия, в които са работили 156 млн. души. От този общ брой 98% са малки и средни предприятия, а в тях са били заети две трети от активното население в бизнес икономиката на ЕС (фигура 1).

Именно малките и средните предприятия, които функционират на европейския

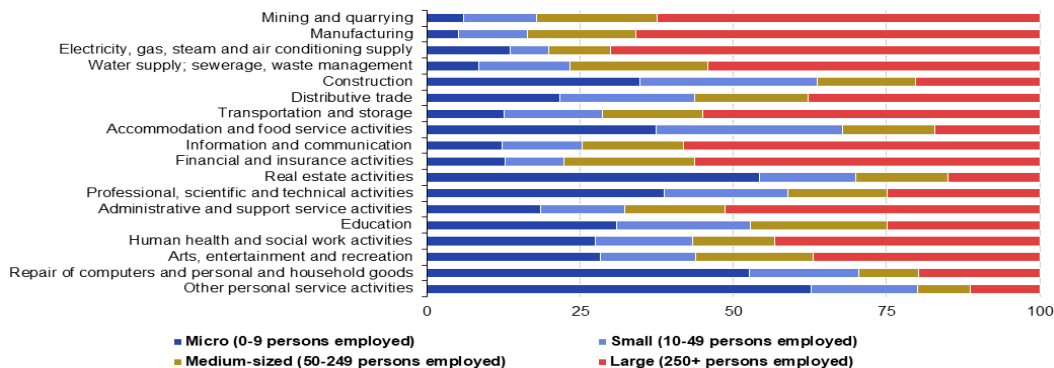
пазар, дават увереността и гарантират сигурността за решаването на важни социално-икономически въпроси. Пример в това отношение е намирането на решения по проблеми, свързани със заетостта в сфери и региони, до които големите предприятия не достигат; осигуряването на грижа за малките общности; предоставянето на възможности за обучение, включително за нискоквалифицираните работници; оказването на въздействие върху районите с недостиг или пълна липса на социални грижи, гарантирането на обезпеченост за административно-териториалните единици по отношение на услугите от обществено значение и интерес.

В Европа малките и средните предприятия произвеждат повече от половината от БВП и имат ключова роля за създаването на добавена стойност във всички отрасли на икономиката. Освен

Фигура 1. Предприятия, заетост и нетен оборот по отрасли, строителство, търговия и услуги през 2021 г.

Enterprise size class analysis of value added (% of sectoral total, EU, 2021)

Note: Estimates. For the purpose of the article some percentages have been calculated, which causes a lower reliability. 2019 data used when 2020 data were confidential.

Source: Eurostat (sbs_sc_oww)

eurostat

Фигура 2. Анализ на предприятията според добавената стойност по сектори

значителния им брой, голяма част от разглежданите предприятия прилагат устойчиви бизнес практики и развиват бизнес модели, които допринасят за по-ефективното използване на ресурсите и ограничаване на климатичните промени (фигура 2).

Понастоящем в обхвата на стандартите за корпоративно отчитане на устойчивостта попадат над 60 хиляди големи компании, но по същество става въпрос за по-широк сегмент от икономиката. Към него всъщност се съотнасят огромен брой малки и средни предприятия, които са част от веригите на доставки на големите предприятия и които се очаква да бъдат засегнати от новите регулации.

Тези и други обстоятелства предпоставят навременния анализ на потенциалните ефекти за дейността на малките и средните предприятия и приоритизират определянето на възможните разходи,

рисковете, условията и възможностите за загуба на предимства и ползи от въвеждането и прилагането на европейските стандарти за отчитане на предприятията във връзка с устойчивостта.

5. Икономически ефекти и възможности за въздействие

Икономическите ефекти от прилагането на новите европейски регулации относно задължителното оповестяване на нефинансова информация за дейността на предприятията могат да бъдат различни – от създаване на добавена стойност, растеж и разрастване до ограничаване, свиване и прекратяване на дейността на предприятията. Това от своя страна има значение за възможните сценарии, инициативи, механизми и инструменти, които могат да благоприятстват устойчивото развитие на европейските предприятия и постигането на

стратегическите цели на европейската икономика.

От гледна точка на ползите и предимствата по-подробното разглеждане на екологичните, социалните и управленските фактори от предприятията означава по-добра перспектива за развитие по отношение на:

- конкурентоспособност, позициониране, пазарен дял и продажби;
- корпоративен имидж, влияние и стойност на компанията;
- възможности за създаване на принадлежна стойност;
- по-мотивиран персонал и по-лоялни клиенти;
- по-висок стандарт за качество и екологосъобразност във веригата на доставките;
- повишен интерес от страна на инвеститорите и по-добър достъп до финансиране;
- прозрачност, публичност, обществено доверие и др.

По-важни измежду непосредствените предпоставки за загубата на такива ползи и за създаването на трудности за дейността на предприятията и в частност на малките и средните предприятия са следните:

- условията на неопределеност за бизнес средата, които се пораждат от обхвата на директивата по отношение на задължените лица и различните срокове за включването им в обхвата ѝ;
- разнородният обем информационни единици, които се съдържат в стандартите и които следва да се разкрият от подотчетните лица;

- различният обем и структура на данните, които избират и определят лидерите на веригите на доставки съобразно принципа за същественост на нефинансовата информация;
- липсата на структурирани информационни изисквания за малките и средните предприятия за разкриване на нефинансовата информация, която следва да бъде оповестявана от тях след транспонирането на директивата в българското законодателство;
- необходимостта от значителен обем инвестиции, които малките и средните предприятия може и да не успеят да мобилизират, за да отговорят на изискванията за отчитане;
- липсата на готовност от страна на малките и средните предприятия за инвестиции в устойчивост;
- усложненото финансиране и на практика невъзможността за финансиране на подготовката за отчетността.

От гледна точка на разходите и рисковете за дейността на предприятията и възможностите за загуба на предимства и ползи, такива са:

- разходите, свързани с персонал, консултанти, информационен продукт, които да обезпечат изпълнението на новите регулации и изисквания за нефинансово отчитане на устойчивостта и др.;
- липсата на единен формат на данните и възможност за проверка на тяхната достоверност;
- възможността за принудителното изключване от веригата на доставките на предприятия, които по обективни

причини не могат да предоставят информация и не попадат в обхвата на директивата;

- greenwashing практиките и неетичните инициативи, с които някои предприятия целят само привидно да се заявяват като устойчиви и социално отговорни и др.

Естествено конкретизирането на ползите, разходите и рисковете за дейността на малките и средните предприятия опосредства в известна степен и определянето на възможните механизми и инструменти за стимулиране или ограничаване на различните ефекти от прилагането на европейските ESG стандарти. Някои от тях са свързани с различни дейности, като например:

- разработване и издаване на допълнителни указания за прилагане на стандартите;
- разширяване на препоръките за оценка на риска в определени насоки;
- разработване на доброволен стандарт за разкриване на нефинансова информация от малките и средните предприятия, които да послужи като горна граница за информацията, изисквана от тях след транспонирането на директивата в българското законодателство;
- предвиждане на регламентирана защита за малките и средните предприятия от принудително изключване от веригата на доставките;
- създаване на информационен продукт за обезпечаване на отчетността на малките и средните предприятия;

- улесняване на достъпа до финансиране и стимулиране на готовността за инвестиции в устойчивост;
- сертифициране на предприятията, които използват знак за устойчивост;
- спазване на определени норми при обосноваването и използването на екологични твърдения;
- верификация на твърденията;
- въвеждане на изисквания за независими проверки и използване на научнообосновани доказателства.

Ефектите от прилагането на такива способности за по-сериозен контрол и въздействие гарантират определени ползи, от една страна, за потребителите от гледна точка на възможностите за вземане на информирано решение и с оглед на най-благоприятния потребителски избор; от друга страна, за самите предприятия, които могат да се разграничат като социално отговорни; и от трета страна, за всички заинтересовани страни от улесняването на зеления преход и постигане на целите за устойчиво развитие.

По същество най-голямата заплаха за дейността на малките и средните предприятия от въвеждането на задължението за оповестяване на нефинансова информация и прилагането на европейските стандарти за отчитане във връзка с устойчивостта остава прекратяването на дейност поради вече споменатите условия, разходи и рискове, които възникват и могат да се мултиплицират върху голям брой предприятия. Тази възможност от своя страна би довела до сериозен ефект върху европейската икономика

от гледна точка на значителния дял на предприятията, които попадат в обхвата на новите регулации.

Заклучение

Задължителното оповестяване на нефинансова информация и прилагането на ESG стандарти за корпоративно отчитане на устойчивостта представляват важна част от инициативите за прехода на европейските предприятия към устойчиво развитие.

За всички възможни ползи и рискове от въвеждането на ESG стандартите могат да се предвидят релевантни мерки, инструменти и механизми, така че да бъдат постигнати различни цели и да се ограничат някои от потенциалните негативни ефекти върху дейността на значителен сегмент от предприятията в европейската икономика.

Навременното предвиждане, проследяване и ограничаване на тези ефекти би могло да спести значителни загуби за икономиката. Респективно – действията за стимулиране, разгръщане и максимизиране на очакваните ползи от прилагането на стандартите би допринесло за ускоряването на зеления курс на

предприятията и на прехода към социално-екологичния модел на управление на икономиките.

Съществен момент в това отношение е нарастващият интерес на инвеститорите към дейности и проекти, които отговарят на ESG критериите. Според проучвания стойността на ESG активите в Европа през 2021 г. се оценява на около 13 трлн. долара, а към 2026 г. се очаква тя да достигне 20 трлн. долара.

Успешното въвеждане и прилагане на европейските ESG стандарти за корпоративно отчитане на устойчивостта има ключово значение за развитието на предприятията. По-широката основа за въздействие на регулациите предпоставя ускоряването на някои положителни тенденции в различни дейности и направления, като: прилагането на по-прозрачни бизнес модели и изграждане на ефективна структура на управление; възможности за създаване на стойност както в краткосрочен, така и в дългосрочен план; устойчиво финансиране на ESG дейности, проекти и инициативи; по-добро управление на риска; реализиране на устойчиви инвестиции и още други ползи и ефекти за устойчивото развитие на европейските предприятия и икономика.

Цитирани източници (References):

1. ЕС (2011). Съобщение на Комисията до Европейския парламент, до Съвета, до Европейския икономически и социален комитет и до Комитета на регионите Обновена стратегия на ЕС за периода 2011–2014 г. за корпоративната социална отговорност, COM/2011/0681 окончателен.
(ES (2011). Saobshtenie na Komisiyata do Evropeyskia parlament, do Saveta, do Evropeyskia ikonomicheski i sotsialen komitet i do Komiteta na regionite Obnovena strategia na ES za perioda 2011–2014 g. za korporativnata sotsialna otgovornost, COM/2011/0681 okonchatelen)
2. ЕС (2022). Директива (ЕС) 2022/2464 на Европейския парламент и на Съвета от 14 декември 2022 година за изменение на Регламент (ЕС) № 537/2014, Директива 2004/109/ЕО, Директива 2006/43/ЕО и Директива 2013/34/ЕС, по отношение на отчитането на предприятията във връзка с устойчивостта, Официален вестник на Европейския съюз, L 322, 16.12.2022 г.
(ES (2022). Direktiva (ES) 2022/2464 na Evropeyskia parlament i na Saveta ot 14 dekemvri 2022 godina za izmenenie na Reglament (ES) № 537/2014, Direktiva 2004/109/EO, Direktiva 2006/43/EO i Direktiva 2013/34/ES, po otnoshenie na otchitaneto na predpriyatiyata vav vrazka s ustoychivostta, Ofitsialen vestnik na Evropeyskia sayuz, L 322, 16.12.2022 g.)
3. ЕС (2023). Делегиран регламент (ЕС) 2023/2772 на Комисията от 31 юли 2023 година за допълнение на Директива 2013/34/ЕС на Европейския парламент и на Съвета чрез стандарти за отчитането във връзка с устойчивостта.
(ES (2023). Delegiran reglament (ES) 2023/2772 na Komisiyata ot 31 yuli 2023 godina za dopalnenie na Direktiva 2013/34/ES na Evropeyskia parlament i na Saveta chrez standarti za otchitaneto vav vrazka s ustoychivostta)
4. The Lisbon strategy 2000–2010. An analysis and evaluation of the method used and results achieved, available at: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOLEMPLE_ET\(2010\)440285](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOLEMPLE_ET(2010)440285).
5. Lisbon European Council 23 and 24 March 2000, Presidency Conclusions, available at: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm#
6. Green paper: Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility, Brussels, 18 July 2001, COM/2001/366 final, available at: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/deve/20020122/com%282001%29366_en.pdf
7. Structural business statistics overview, available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Structural_business_statistics_overview#Sectoral_analysis

Икономически ефекти от въвеждането и прилагането на европейските ESG стандарти за корпоративно отчитане на устойчивостта

Vesela Ilieva

Economic Effects of the Introduction and Implementation of European ESG Standards for Corporate Sustainability Reporting

Vesela Ilieva

Abstract: In a number of international initiatives and meetings, a wide range of stakeholders place corporate social responsibility in the light of global sustainable development policy. Emphasis is placed on the importance and influence of enterprises with their activities for the implementation of the strategic goals of the governments to change the quality of the growth and prosperity of the nations. To realize these goals nowadays in developed economies, transparency and accountability are accepted as basic elements of corporate social commitment. They have gained popularity as a safe and reliable approach in achieving sustainable development and a comprehensive and complete presentation of companies in terms of corporate social responsibility.

After the European Union issued the first mandatory standards for corporate sustainability reporting and included a wide range of non-financial indicators in the scope of sustainability reports, this enables a more specific and accurate assessment of the contribution and impact of enterprises in relation to the goals of sustainable development and the green transition of economies.

The object of consideration in this article is the European ESG standards for the reporting of enterprises in relation to sustainability, and the subject is the approaches and mechanisms of influence regarding the potential effects of the implementation of the standards.

The goal is to determine the economic effects for enterprises, in particular for the activity of small and medium-sized enterprises, from the implementation of the standards and to specify the impact instruments in view of the benefits, costs and risks for the sustainable development of enterprises.

It is argued that the introduction and implementation of the European ESG standards for the reporting of enterprises in relation to sustainability create to a certain extent conditions of uncertainty for the business environment and give rise to potential risks for the European economy in terms of some of the economic effects for small and medium-sized enterprises.

Key words: corporate social responsibility, sustainability, non-financial information, standards and effects, green economy.

JEL: M14, Q01, Q56.